

Kaaienplan Antwerpen

participatietraject voor de heraanleg van de Scheldekaaien

Voorwerp van het participatietraject

KORTE HISTORIEK

De Antwerpse Scheldekaaien waren historisch en ruimtelijk altijd erg bepalend voor de stad. Ze zijn vlak tegen het stadscentrum gelegen en benemen een strook van 6,7 x 0,1 km. De stad bereidt een omvangrijk heraanlegplan voor. De heraanleg vervult een hefboomfunctie in de realisatie van het Ruimtelijk Structuurplan Antwerpen. De voorbereiding gaat gepaard met een ambitieus participatietraject.

In hun huidige gedaante dateren de Antwerpse kaaien van het einde van de 19de eeuw. Het stadsbestuur liet de Schelde toen rechte trekken van de Hobokense Polder in het zuiden tot het Droogdokkeneiland in het noorden. Een traumatiserende ingreep, delen van de binnenstad werden onteigend en gesloopt om de industriële havenactiviteit te laten groeien. De woonstad raakte tegelijk afgesloten van de kaaien.

Tanende havenactiviteit

Toen de haven na WOII uitbreidde, schoof de maritieme activiteit op naar het noorden. De pakhuizen liepen leeg, de kaaien raakten verwaarloosd. Het werd een niemandsland. Geleidelijk nam het publiek de zone in gebruik als parking, uitlaatzone voor de hond, maar ook om een frisse neus te halen of de stadsdrukke te ontlopen. Vandaag biedt de leegte ook plaats aan circussen en evenementen.

Fraaie kaaiweg

In 1978 verrees de betonnen waterkeringsmuur van 1,35 m langs de kaaien. Het was een beschermende maatregel van het Vlaamse Sigmoplan. De kaaiweg kreeg een fiets- en wandelpad en werd verfraaid. Het gebouwenfront veranderde van aanzien, een golf van renovaties deed de verkommerde panden wijken voor gedurfde nieuwbouw en luxeappartementen. Ook sociale woningcomplexen kregen een nieuw kleedje.

Stad aan de Stroom

In 1990 lanceerde de stad een architecturale ideeënwedstrijd voor het Eilandje, Nieuw-Zuid en de kaaien. Het project 'Stad aan de Stroom' trok de aandacht van internationale stedenbouwkundigen, maar het bloeide dood. Het Eilandje kreeg jaren later wel zijn eerste stadsvernieuwingsprojecten: het Willemdok (jachthaven), het Felixarchief, het Museum aan de Stroom. Vanaf 2003 investeerde de stad ook in een overgangszone tussen land en water. Ze bouwde ter hoogte van het historisch centrum een cruise terminal en renoveerde de vlottende veersteiger aan het Steenplein.

AANLEIDING VOOR DE HERAANLEG: GEACTUALISEERD SIGMAPLAN

De actualisatie van het Sigmoplan van de Vlaamse overheid (www.sigmaplan.be) legde in 2005 (zie: <http://www.sigmaplan.be/index.php?pagina=4>) een verhoging op van de waterkering tot 9.25m TAW (Tweede Algemene Waterpassing, de referentiehoogte voor hoogtemetingen in België). Dit is 2,25 m boven de 'Blauwe steen' en 90 cm boven de huidige waterkeringsmuur. Verhogen op zich was geen optie, de stad opteerde voor een integratie van de waterkering in de publieke ruimte en koppelde de verhoging van de waterkering aan een integrale heraanleg van de kaaienzone. Ze greep de gelegenheid aan om de band tussen stad en Schelde te herstellen en een aantrekkelijke wandel-

en recreatiezone te creëren. Deze moet de binnenstad meteen ook verbinden met nieuwe ontwikkelingsgebieden zoals Nieuw Zuid en Petroleum Zuid in het noorden en het Eilandje in het zuiden.

MASTERPLAN

De stad Antwerpen en de Vlaamse overheid beslissen in 2007 om een masterplan te laten maken. Het Autonoom Gemeentebedrijf Stadsplanning Antwerpen (namens de stad Antwerpen) en Waterwegen & Zeekanaal nv (W&Z nv, namens het Vlaams Gewest) schrijven een wedstrijd uit via een Open Oproep van de Vlaamse Bouwmeester. Zij wijzen de opdracht toe aan een tijdelijke vereniging van het Portugese landschapsbureau PROAP en het Vlaamse architectenbureau WIT.

De opdracht van de ontwerpers bestaat uit het ontwikkelen van een globale visie voor de Scheldekaaien die rekening houdt met volgende concrete doelstellingen:

- stabilisatie van de vervallen historische kaaimuur;
- verhoging van de waterkering ter beveiliging van de stad tegen overstromingen;
- heraanleg van de kaaistrook tot één van de meest prominente publieke ruimten van Antwerpen, die de band tussen stad en Schelde herstelt.

Het Masterplan spreekt zich uit over het toekomstige gebruik van de kaaien en bevat krijtlijnen om de ruimtelijke samenhang te garanderen. Ook specifieke vraagstukken over mobiliteit en parkeren, maar ook over de omgang met het historisch erfgoed worden in het Masterplan opgelost.

De stad en het Vlaams Gewest en Waterwegen en Zeekanaal nv legden alle afspraken vast in een aantal documenten

- Intentieovereenkomst Scheldekaaien tussen Stad Antwerpen en Vlaams Gewest
- Project herinrichting Scheldekaaien - Protocol ten behoeve van het uitvoeren van de studiefase tussen stad Antwerpen en Waterwegen & Zeekanaal nv
- Samenwerkingsovereenkomst Open Oproep tussen Stad Antwerpen en Waterwegen & Zeekanaal nv
- Projectdossier voor de volledige studieopdracht voor de opmaak van een Masterplan voor de herinrichting van de Scheldekaaien en voor de begeleiding van de uitvoering van het Masterplan. Bijlage bij Bestek voor Open Oproep

Het volledige masterplan werd nadien verspreid via een overzichtelijke publicatie: ‘Tussen stad en stroom. Masterplan Scheldekaaien Antwerpen’.

KOSTENPLAATJE

De realisatie van de waterkering op Sigma-hoogte en de stabilisering van de kaaimuur worden op 100 mlj. € geraamd, de heraanleg van de publieke ruimte op 35 mlj. €.

Het communicatie- en participatietraject werd modulair opgebouwd op drie sporen (informatie, overleg en participatie en inspirerende acties) met een eerste mijlpaal in maart 2009. Het traject werd uitgewerkt in samenwerking met verschillende partners en overheden, die elk een deel van de organisatie en betaling op zich namen. Grosso modo heeft het volledige traject om en bij de 700.000 euro gekost, waarvan het overgrote deel werd geïnvesteerd in de inspirerende activiteiten (KAAiLAND, dat liep van 19 maart tot en met 21 juni 2009). De eerste mijlpaal, die georganiseerd werd naar aanleiding van de oplevering van het voorontwerp masterplan voor de Scheldekaaien, werd gezien als de start van een langdurig communicatie- en participatietraject en verdiende extra aandacht.

TIMING

De partners AG Stadsplanning Antwerpen en W&Z nv werkten met de ontwerpers naar begin 2009 toe. Dan moest er een voorontwerp liggen: een set van richtlijnen die de mogelijkheden afbakenen voor de waterkering, de mobiliteit, de groeninvulling en de algemene inrichting, en een ontwerpmatige benadering per deelgebied. De krijtlijnen voor de invulling van de kaaien in deelprojecten.

Het ontwerp voor een eerste deelproject (Sint-Andries Zuid) werd opgeleverd in de loop van 2011.

De gefaseerde deelprojecten beslaan minimum 15 jaar.

Chronologie van het participatietraject (2007-2009)

Het stadsbestuur besliste in 2008 om het voorbereidingstraject gepaard te laten gaan met een participatietraject dat bewoners en gebruikers ruim betreft bij de heraanlegplannen. Doelstelling is dat bewoners en gebruikers meerdere malen in interactie kunnen gaan met de ontwerpers en betrokken overheden.

Het participatietraject wordt toegespitst op de oplevering van het voorontwerp-masterplan van voorjaar 2009. In het najaar 2009 wordt dan nog het definitief masterplan voorgesteld.

Voor het hele traject werkt de stad met externe partners samen:

- Antwerpen aan 't Woord www.antwerpenaanwoord.be
- UNIZO Antwerpen stad www.unizo.be/antwerpen-stad
- ACW Antwerpen www.acwantwerpen.be
- Antwerpen Open vzw voororganisatie KAAiLAND (Antwerpen Open vzw was niet betrokken bij de opmaak van het participatietraject of bij het participatiecharter. Ze hebben wel - in onderaanneming van AG Stan - een inspirerend luik toegevoegd binnen het communicatietraject tussen 21 maart en 21 juni 2009.)

VOORTRAJECT

18 december 2007

De stuurgroep Scheldekaaien kiest voor communicatie op drie sporen:

- Informatieverstrekking
- Overleg en participatie
- Inspirerende acties

De communicatieprincipes worden vastgelegd en een communicatieplan opgesteld.

Voorjaar 2008 (tot en met 30 maart)

Antwerpen aan't woord, ACW-Antwerpen en UNIZO Antwerpen Stad vonden het vanzelfsprekend dat een dergelijk grootschalig project gepaard zou gaan met een ruim publiek debat over de toekomstige invulling. Daar gaat de veronderstelling aan vooraf dat de Antwerpenaar en de bezoekers zich emotioneel sterk betrokken voelen bij de Schelde.

Om het Scheldegevoel te meten hebben de initiatiefnemende organisaties, met de steun van Flandria een webenquête georganiseerd. Indien uit deze bevraging zou blijken dat er inderdaad bij vele stads- en streekgenoten een sterke emotionele band met de Scheldekaaien blijkt te leven, dan verwachtten de initiatiefnemers dat het stadsbestuur een breed publiek debat organiseert rond de plannen voor de heraanleg van de Scheldekaaien

18 april 2008

Het college beslist om de resultaten van de **enquête voor te stellen** tijdens een **persconferentie** met Antwerpen aan 't Woord.

62 % van de 3282 respondenten (2032 personen) blijkt volgens de enquête betrokken te willen worden bij de heraanlegplannen voor de Scheldekaaien.

Het idee ontstaat om een **communicatie- en participatiecharter** af te sluiten met de partners.

3 oktober 2008

Het schepencollege keurt het participatiecharter masterplan Scheldekaaien goed.

16 oktober 2008

De ontwerpers en deskundigen lichten het tweede **tussentijdse ontwerp** toe aan vertegenwoordigers van het middenveld en belangenverenigingen. Zij gaan in op vragen en suggesties. Je vindt hier de uitnodiging voor het interactiemoment en het verslag

19 oktober 2008

De **wandeltentoonstelling Kant & Wal** start. Geïnteresseerden kunnen individueel of in groep de kaaien verkennen, al dan niet onder begeleiding van een gids. De anekdotische geschiedenis van de Scheldekaaien en omgeving komen in een aantal woord- en beeldzuilen tot leven. Een prachtig wandelboekje is in de stadswinkel te koop voor 4 €. Met 'Kant & Wal' wil de stad bewoners, gebruikers en bezoekers van de kaaien laten terugblikken op de kaaien vroeger, laten mijmeren over de kaaien vandaag en bewust maken van de veranderingen die de kaaien te wachten staan.

Je vindt hier de affiche en wandelgids

21 oktober 2008

Tijdens een eerste vormingsavond over het participatietraject stimuleren we zo veel mogelijk actieve bewoners van het middenveld en het verenigingsleven om "ambassadeur van de Scheldekaaien" te worden. Ze krijgen een uitleg over het masterplan en het participatietraject, we vragen hen tenslotte om zich als gespreksleider op te geven.

De achterban van de 3 partners (Antwerpen aan 't Woord, Unizo Antwerpen stad en ACW Antwerpen) en ook actieve bewoners worden uitgenodigd. Onderwerp van deze vormingsavonden zijn:

- Wat is een masterplan (en wat is het niet)?
- Wat kan je verwachten van het masterplan?
- Hoe moet het gelezen worden?
- Hoe is de heraanleg gefaseerd?
- ...

De deelnemers kunnen vragen stellen en suggesties doen. Zij ontvangen een begeleidende brochure 'Scheldekaaien. Op weg naar een masterplan voor de kaaien' dat speciaal voor deze vormingsavonden werd opgemaakt.

Het middenveld zal op vaste momenten nog vaker nauw betrokken worden.

9 december 2008

Tweede **vormingsavond voor** actieve buurtbewoners in samenwerking met de partners. Alle partners verbinden zich ertoe om het participatieproces voort te zetten tot de nieuwe Scheldekaaien gerealiseerd zijn. Voor elke fase zal een nieuwe planning gemaakt worden.

2 december 2008

Antwerpen aan 't Woord, Unizo Antwerpen stad, ACW Antwerpen (de drie partners), schepen Leen Verbist, de stadssecretaris voor de stad Antwerpen en gedelegeerd bestuurder Leo Clinckers voor W&Z nv ondertekenen het Participatiecharter Masterplan Scheldekaaien.

DE KAAIEN OP TAFEL

november-december 2008

De samenwerking met de partners schiet op. Er is regelmatig overleg. **Het idee ontstaat** om begin maart een Week van de Dialoog te organiseren, geïnspireerd op de Dag van Dialoog in Nederland. In Antwerpen zal het **'De Kaaien op Tafel'** gaan heten.

januari-februari 2009

De **partners bereiden** onder leiding van het team stedelijk wijkoverleg van de stad Antwerpen **De Kaaien op Tafel** voor.

Een presentatie over de werkwijze kan je hier downloaden, alsook impressies van de gesprekstafels

Concept

97 tafelgesprekken van 45 à 90 minuten met maximum 12 personen vinden plaats op verschillende locaties in de stad.

Verenigingen en organisaties worden aangezocht zo 'n gesprekstafel te organiseren, beperkt tot eigen leden en aanhang (gesloten tafels) of opengesteld voor anderen (open tafels).

Bij een **gesloten tafel** zorgt de organisator (jeugdvereniging, bewonersgroep, schoolkorps, bedrijf,...) zelf voor ruimte in een huiskamer of clubhuis, en voor koffie, thee en water. Deze werft ook zelf de deelnemers binnen de eigen kring. Het stedelijk wijkoverleg levert een moderator, iemand van de partnerorganisaties of de stad (stedelijk wijkoverleg of jeugddienst).

Bij een **open tafel** richt het stedelijk wijkoverleg alles in. Het spreidt de tafels over de 9 Antwerpse districten. Wie zin heeft, kan deelnemen. Geïnteresseerden kunnen inschrijven via www.onzekaaien.be of de infolijn 03 22 11 333 voor een tafel naar keuze. Een tiental gesprekken zal op de startdag plaatsvinden op een Flandriaboot, aangemeerd aan de kaaïen. (Er was ruimte voor 10 gesprekken, uiteindelijk vonden er 7 gesprekken plaats)

Er wordt geopteerd voor een trechtermethodiek in drie fasen:

1. inleiding (10'): korte introductie van de moderator:

- Waarvoor dient het masterplan? Wat ligt al vast, wat niet?
- Verloop van het tafelgesprek, en wat gebeurt achteraf met de resultaten?
- Thema's ter bespreking: mobiliteit, band met het water, gebruik van de Scheldekaaïen, betekenis van de Scheldekaaïen, historisch erfgoed.
- Elke moderator heeft een plan van de Scheldekaaïen, waarop de acht deelgebieden te zien zijn (formaat A0)

2. kennismakingsronde (10'):

- Iedereen stelt zich kort voor en noemt twee of drie thema's die hij/zij graag wil bespreken.
- De moderator vinkt de genoemde thema's aan op zijn verslagblad
- De moderator legt de thema's in volgorde van belangrijkheid ter bespreking voor

3. themagesprekken (20 à 30' per thema):

- Twee à drie thema 's worden besproken aan de hand van stellingen, gevolgd door een korte discussie.
- Eventueel per thema een korte rondvraag, zodat elke deelnemer de kans krijgt om zijn/haar stelling kenbaar te maken.
- Per thema vindt de moderator op zijn instructieblad een lokvraagje om het gesprek aan te zwengelen mocht dat niet vanzelf gebeuren (bv. 'mobiliteit': wat zou je denken van een watertaxi?)
- De gesprekstafel kan per besproken thema twee aanbevelingen doen.
- De moderator noteert die op het verslagblad.

februari 2009

Oproep voor deelname aan De Kaaïen op Tafel via advertenties, de stedelijke website en de stadskrant De(n)Antwerpenaar: 'Aftellen naar de dagen van de kaaïen'. Eind januari 2009 wordt tijdens 'De Staat van de stad' al een flyer verdeeld om deel te nemen aan de Kaaïen op tafel en 'De dagen van de kaaïen'.

woensdag 18 februari 2009

Vormingsbijeenkomst voor moderatoren, ter voorbereiding op 'De Kaaien op Tafel'. In samenwerking met de vertegenwoordigers van Antwerpen aan 't Woord, Unizo Antwerpen stad en ACW Antwerpen, briefen de projectleiders van AG Stadsplanning Antwerpen en W&Z nv alle moderatoren ter voorbereiding van de Kaaien op tafel. Doel is de gesprekstafels allemaal zo identiek mogelijk te laten verlopen.

zondag 1 tot en met zaterdag 7 maart 2009

De Kaaien op Tafel

Circa **800 deelnemers**, 568 voor 71 gesloten tafels en 256 voor 25 open tafels.

Het deelnemersveld is heel verscheiden, gaande van een tafelgesprek bij Blindenzorg Licht & Liefde tot een jongerentafel op het kabinet jeugd en een tafel met nieuwkomers bij het ACW. Er vinden ook enkele 'vaktafels' plaats met mensen uit de horeca, natuurgidsen en ondernemers. Eén tafel wordt speciaal ingericht voor etnisch-culturele minderheden. De 96 gesprekstafels dienen in totaal 543 aanbevelingen in.

Elke deelnemer vult tot slot een vragenlijst in met evaluatieve en sociodemografische gegevens. Hij of zij ontvangt een boekwijzer met foto of tekening van de kaaien (referentie naar de brochure 'Kaaien op Tafel' die later verdeeld wordt. Ze bevat een synthese van alle tafelgesprekken + een voorstelling van het Kaaienplan). Je kan hier ook de volledige lijst met de aanbevelingen downloaden

DE DIGITALE 'DROOM JE KAAI'-LUCHTFOTO

Op de digitale 'Droom je Kaai'-luchtfoto konden surfers een eigen idee plaatsen om de ontwerpers van het Kaaiplan te inspireren.

Hieronder vindt u een overzicht van de verschillende berichten die op 'Droom je Kaai'-luchtfoto geplaatst werden vóór 10 maart 2009.

Mobiliteit

Ook de internetgebruikers vragen aandacht voor de zwakke weggebruikers, voetgangers en fietsers, en voor wie wil parkeren, liefst gratis, al dan niet in een ondergrondse parking of in parkings aan de uiteinden van de Scheldekaaien. Sommigen zijn duidelijk tegen elke vorm van autoverkeer en parkings en willen enkel plaats voor openbaar vervoer. Vooral het idee van een Kaaitram wordt aangehaald en verder een waterpendelbus, monorail of elektrische busjes.

Band met het water

Om de band met de Schelde te herstellen, dromen een aantal internetgebruikers van een tribune met zicht op de Schelde, of zelfs van uitkijpunten in de Schelde. Enkelen vragen ook het Hof van Beroep af te breken om de directe link tussen de oude dokken (Vlaamse en Waalse Kaai) en de stroom te herstellen. Scheldewater kan ook gebruikt worden voor allerhande waterpartijen, fonteinen die tot in de Schelde spuiten en watergordijnen waaronder men kan lopen. Personen met een handicap zouden tot aan de Scheldeboord moeten kunnen rijden; de huidige kasseien "zijn een ramp." Een permanente veerdienst is een andere optie om de Schelde niet alleen te bekijken maar ook te voelen.

Gebruik van de Scheldekaaien

De Kaaien moeten vooral een plek zijn voor recreatie in de brede zin. De meeste internetgebruikers denken aan een wandelboulevard, een verlicht looppad of Finse piste en een fietspad. Om in een groene omgeving naast de Schelde te wandelen, fietsen of te joggen, van de Hobokense Polder tot aan de Kaaien. Met publieke voorzieningen zoals openbare toiletten en douches.

Andere ideeën zijn : een grote stadsspeeltuin voor kinderen, een (ecologisch) zwembad, een levensgroot schaakbord, petanque banen, picknickplekken, ruimte voor amateursport en

evenementen, zoals films of een markt voor nieuwe jonge ondernemers, een ‘ruw stukje’ bos en natuur, een park met prieeltjes, een hondenloopzone, een vaste barbecue, een groot schip omgebouwd tot avontuurlijke speeltuin met cafetaria voor de ouders, aanmeerplekken voor pleziervaartuigen, een strand met bar enzovoort. En Antwerpen in letters van 30 meter groot, in Kaaistenen, vatten, zodat Antwerpen zichtbaar is op digitale luchtfoto’s.

Historisch erfgoed

Een aantal internetgebruikers vraagt om omzichtig om te springen met het historisch erfgoed. Het gaat dan vooral om de hangars. Sommigen willen alle hangars laten herstellen, voor anderen is het behoud van slechts enkele hangars voldoende. Suggesties voor de herbestemming gaan van een multifunctionele feestzaal, een hangar voor de vogeltjesmarkt, een plek voor activiteiten zoals het vertonen van films, tot een schuilplek of een drager van zonnepanelen of glazen daken. Twee internetgebruikers dromen van Het Steen als archeologisch museum. Een enkeling vraagt om het “hermaken van de historische landtong waar de ‘werf’ zich tot +/- 1870 bevond”. Een andere wijst erop dat de Kaaien herinneren aan het harde labeur en de sociale strijd van de dokwerkers, het verzet tijdens de tweede wereldoorlog. Klik hier voor de link naar de [digitale ‘Droom je Kaai’-luchtfoto](#)

DE DAGEN VAN DE KAAIEN

Staat van de Stad, januari 2009

Tijdens de Staat van de Stad, de jaarlijkse nieuwjaarsbijeenkomst van het middenveld met het stadsbestuur, wordt een [eerste publieksfolder](#) over de Dagen van de Kaaien verdeeld.

februari-maart 2009

Koepelcampagne ‘De Dagen van de Kaaien’

Vanaf nu wordt intensief gecommuniceerd over het masterplan. Voor deze communicatiecampagne werden slogan en beelden uitgedacht door LDV (reclamebureau dat in opdracht van de stad werkt) en de campagne werd verder uitgewerkt door Marketing & Communicatie van de stad Antwerpen in samenwerking met AG Stadsplanning Antwerpen.

De partners toetsen op vaste overlegmomenten de communicatieafspraken af bij mekaar.

Hieronder vind je een aantal documenten die betrekking hebben op de koepelcampagne

19 tot en met 21 maart 2009: De dagen van de Kaaien

Symposium voor breed publiek, vertegenwoordigers middenveld en vakpubliek, verdeeld over verschillende locaties: de cruiseterminal aan het Steenplein, zaal Stuurboord in Hangar 26, verschillende boten in de buurt van Hangar 26. Het volledige programma vind je hier.

De ontwerpers, stad Antwerpen en W&Z nv stellen het voorontwerp-masterplan voor, **zowel aan vakpubliek als breed bewonerspubliek**.

De organisator van het symposium, het ‘team opdrachthouder stadsontwikkeling’ staat voor een nieuwe opdracht. Eigenlijk is het gespecialiseerd in kennisuitwisselingen en -producten voor (internationaal) vakpubliek. Nu staat het voor een zeer heterogeen publiek van experts en burgers.

Het team opteert ervoor om het voorontwerp-masterplan zo klaar en inzichtelijk mogelijk te vertalen naar breed publiek, ondanks de moeilijkheidsgraad van het masterplan en zonder oververeenvoudiging. Het publiek mag/moet merken dat het niet eenvoudig is. De uitgangspunten en sleutelprincipes moeten voor iedereen duidelijk zijn.

Het plan resulteert in een toelichting, een DVD, een brochure en bijhorende projectfiches:

- Toelichting: stadsbouwmeester Kristiaan Borret licht op zeer bevattelijke manier het voorontwerp masterplan Scheldekaaïen toe aan een breed publiek van bewoners en

geïnteresseerden aan de hand van een presentatie met beeldmateriaal. Nadien wordt er ruimte gelaten voor vragen en opmerkingen aan een panel waarin ontwerpers, deskundigen en vertegenwoordigers van AG Stadsplanning Antwerpen en W&Z nv zetelen. Alles wordt in goede banen geleid door een moderator.

- DVD: van ontwerphouding tot ontwerpvoorbeeld per deelgebied. Wordt vertoond tijdens het symposium;
- brochure 'Leeswijzer Kaaienplan' die het opzet (ambities) en de aanpak van stad en W&Z toelicht. Redelijk gebald en volledig. Wordt verdeeld onder de (vak)deelnemers op 300 exemplaren;
- infofiches 'Wijk aan het Water', afgestemd op een ruimer publiek. Illustreer hoe de Scheldekaaien per strategische deelgebied een couleur locale krijgen die aansluit bij de aangrenzende wijk. En hoe ze tegelijk toch één ondeelbaar publieksgebied vormen. Meer hapklaar en levendig, verdeeld op 300 exemplaren.

Voor breed publiek: uitvoerige presentatie van het Kaaienplan (donderdagavond 19 maart)

Gratis en voor iedereen open, Kurt Van Eeghem modereert.

Verloop:

- introdactie van W&Z nv (Wim Dauwe) met toelichting bij het Sigmaplan: waarom een hogere waterkering?
- didactische uitleg van stadsbouwmeester Kristiaan Borret over het Kaaienplan met behulp van beeldimpresies en ontwerpsschetsen;
- panelgesprek met ondermeer de ontwerpers. De zaal neemt deel. De ontwerpers nemen de opmerkingen en suggesties mee in het definitief ontwerp.

Voor vakpubliek, deskundigen en vertegenwoordigers van het middenveld: congres op vrijdag via inschrijving vooraf. Detailtoelichting en bespreking van het Kaaienplan (20 maart):

Betalend en op uitnodiging, beperkt tot vakpubliek (beleidsmensen, ambtenaren, ontwerpers) en vertegenwoordigers van het middenveld (bewonersgroepen, belangenverenigingen).

Ingeleid met een bezoek aan een tentoonstelling over het masterplan en een informatieve boottocht.

Aansluitend 'kaaienateliers' met twee opdrachten:

- hoe kan het definitief kaaienplan optimaal functioneren als planningsinstrument?
- welke van de 543 aanbevelingen van De Kaaien op Tafel worden weerhouden? Ordening en selectie.

slotzitting (21maart)

Voor een breed publiek

voorstelling van de resultaten van de Kaaienateliers + synthetisch verslag van de gesprekstafels ('De Kaaien op Tafel'): de 543 aanbevelingen, ingedeeld in 18 clusters (verdeling brochure). De resultaten van de individuele vragenlijsten leren dat de deelnemers aan de gesprekstafels voornamelijk in het historisch stadscentrum wonen. Ze illustreren ook de inspanningen van de jeugdendienst om jongeren te betrekken?!

HET CULTURELE PROGRAMMA 'KAAI LAND' VAN ANTWERPEN OPEN VZW

De stad investeerde ook in inspirerende acties. Doelstelling is dat de bewoners en bezoekers zich via culturele activiteiten de Scheldekaaien verkennen, toeëigenen ...

Het cultureel programma werd opgenomen door Antwerpen Open vzw, en ging van start tijdens De Dagen van de Kaaien. KAAiLAND loopt van 19 maart tot en met 21 juni op en rond de Kaaien.

Je kan hier doorklikken naar de website, bij elk van de onderstaande onderdelen kan u ook klikken op de naam van het evenement. De volledige brochure vind je hier.

- Openingsfeest met muziek, dans en eten;
- KAAiLAND Expo (vanaf 19 maart): tentoonstelling. Laat kennismaken met de kaaien vroeger, nu en in de toekomst, met:
  - terugblik op de bewogen geschiedenis: historische beelden die de oude haven weer tot leven brengen;
  - het gebruik van de kaaien vandaag;
  - de inspirerende wijze waarop andere grote havensteden hun waterfront vorm gaven;
  - het Kaaienplan.
- Kaailandia: boottochten met de klassieke Flandriaboot maar in aangepast kleedje (viermaal daags, vertrek aan het Ponton Steenplein, 5 €, -6j. gratis);
- Kaaiwandelingen van een uur met een gids van Antwerpen Averechts, door een stukje stad dat grenst aan de kaaien;
- KAAiLAND Zuid (tot 24 mei) aan de Cockerillkaai. Plek voor spontane activiteiten en betaalbaar eten en drinken, tussen diverse vormen mobiele architectuurwooninstallaties
- Stadsrepublieken: daglange verkenningstochten met een beperkte groep specialisten, leken, bevoorrechte getuigen en geïnteresseerde deelnemers. Verkenning van een stukje kaaien met een vergrootglas (op zondag 10-15 uur).
- Theatervoorstellingen, muziekconcerten, filmvoorstellingen over stad, water en parken
- Mobiele architectuurinstallatie
- Kinderateliers
- Kaailandboek: Om het stadsproject KAAiLAND een blijvende meerwaarde te geven brengt Antwerpen Open in samenwerking met Antwerpen Toerisme & Congres en Uitgeverij Ludion een boek uit dat de maritieme sfeer en de open ruimte van de waterstad Antwerpen verbeeldt.

EVALUATIEGESPREEK MET ALLE PARTNERS OP HET KABINET VAN DE BURGEMEESTER

27 april 2009

Het oordeel over het participatietraject is overwegend positief. De organisatie van de ‘Kaaien op tafel’ verliep vlot. Het bereikte een ander publiek. De stad gaf het vertrouwen aan vrijwilligers om de participatie (mee) te organiseren.

Vraag is hoe de bewoners het best betrokken worden bij de oplevering van het definitief masterplan in het najaar 2009. Het is niet de bedoeling om opnieuw een groot participatietraject op te zetten, wel om de feedback van de ontwerpers en/of het beleid op de aanbevelingen (18 clusters) bekend te maken.

Eind 2009 wordt het participatietraject afgesloten door een terugkoppeling met gemotiveerde antwoorden op de suggesties, opmerkingen en vragen van bewoners, deskundigen en vertegenwoordigers van het middenveld. Dit communicatiemoment zal doorgaan bij de oplevering van het ontwerp masterplan Scheldekaaien door de ontwerpers.

Chronologie van het participatietraject (2010-2011)

PARTICIPATIEMOMENTEN SINT-ANDRIES EN ZUID

Eind 2009 leverde het ontwerpteam Proap/Wit/D-Recta een schetsontwerp op voor het eerste uitvoeringsproject van de Scheldekaaien: het stuk kaaien aan Sint-Andries en 't Zuid. Dit ontwerp werd gemaakt door hetzelfde ontwerpteam dat al bezig was met het masterplan voor de volledige Scheldekaaien. Daardoor kon de burger zien wat de grote lijnen die in het matersplan vastgelegd werden in de praktijk betekenen.

Tussen 5 februari en 5 maart 2010 organiseerde de stad Antwerpen samen met Antwerpen aan 't woord, ACW-Antwerpen en UNIZO Antwerpen stad twaalf participatiemomenten. Iedereen in het projectgebied kreeg een persoonlijke uitnodiging in de bus.

Er was telkens eerst een plenair informatief gedeelte waarin het schetsontwerp (voor een voorstelling van het schetsontwerp: klik [hier](#). Voor meer duiding per thema over het schetsontwerp: klik [hier](#)) werd toegelicht door een projectleider van AG Stadsplanning. Vervolgens konden de deelnemers in kleine groepjes hun zeg doen over het schetsontwerp. De discussie werd gestructureerd aan de hand van een [presentatie](#) en [specifieke richtvragen](#). De deelnemers werden vooraf gevraagd om op één van de acht vragen dieper in te gaan tijdens de discussie in de deelgroep. De discussies per deelgroep werden gemodereerd door een medewerker van het Stedelijk Wijkoverleg Antwerpen of door een vertegenwoordiger van één van de partners. Voor de discussie van start gingen peilden de moderatoren naar de algemene appreciatie van de deelnemers voor het schetsontwerp. Na afloop van de discussie werden de deelnemers gevraagd om een schriftelijke enquête in te vullen zodat de organisatoren een beter inzicht konden krijgen in het profiel van de deelnemers. In totaal namen 448 mensen deel en vonden er 45 deelgroepen plaats. Een bundeling van de opmerkingen die de deelnemers meegaven aan de ontwerpers en het beleid vind je [hier](#).

Op de infodag van 28 maart 2010 over het definitieve masterplan werden de gebundelde bemerkingen en suggesties aan de ontwerpers overhandigd. Deze gingen daarmee opnieuw aan de slag voor de verdere uitwerking van het ontwerp.

Op donderdag 8 september 2011 werden twee terugkoppelingsmomenten georganiseerd over het voorontwerp in De Stroming en het Zuiderpershuis. In de namiddag waren er 48 aanwezigen, tijdens de avondsessie 63. Op de 10 plekken waar de participatiemomenten in 2010 werden georganiseerd werden er affiches opgehangen en Antwerpenaren die aanwezig waren tijdens 'De kaaien op tafel' en/of tijdens de twaalf participatiemomenten in het voorjaar van 2010 kregen een [uitnodiging](#) in de bus.

Tijdens deze terugkoppelingsmomenten kreeg het publiek een stand van zaken en verduidelijking over wat er met feedback was gebeurd in de overgang van schetsontwerp naar voorontwerp. Hier vindt u de presentatie van het [voorontwerp](#). Hier kan u het [overzichtsplan van het voorontwerp](#) downloaden. Het verslag van deze participatiemomenten kan u [hier](#) downloaden.

VOORSTELLING DEFINITIEVE ONTWERP KAAIENPLAN

Op 28 maart 2010 stelden de ontwerpers het definitieve ontwerp Kaaienplan voor. Meer dan 600 geïnteresseerden zakten die zondagmiddag af naar de Arenbergschouwburg om meer te weten te komen over het finale ontwerp Kaaienplan.

Na een terugblik op het afgelegde participatietraject ('De kaaien op tafel' en 'De dagen van de kaaien'), lichtte stadsbouwmeester Kristiaan Borret het definitieve Kaaienplan toe. Klik [hier](#) voor

de presentatie van Kristiaan Borret over het masterplan voor de Scheldekaaien. Nadien vond er een vragenronde plaats tussen het publiek en een panel bestaande uit de ontwerpers, de stadsbouwmeester en een vertegenwoordiger van AG Stadsplanning Antwerpen en W&Z. Bewonersgroepen Antwerpen aan 't Woord, ACW Antwerpen Stad en Unizo Antwerpen presenteerden ook de resultaten van de participatie over het eerste deelproject: de kaaizone ter hoogte van Sint-Andries en 't Zuid.

DEZE ZOMER IS 'T OP DE KAAIEN TE DOEN

In de aanloop naar de zomer van 2011 werd gestart met een communicatie-offensief om alle Antwerpenaren warm te maken om zich de kaaien toe te eigenen en van de aanwezigheid van de Schelde te genieten. Met tal van activiteiten (tangodansen, sport, terrasjes, etc.) wou de stad Antwerpen haar inwoners naar de kaaien lokken. Er werden picknickbanken geplaatst die heel de zomer gebruikt kon worden voor picknicks en familiefeestjes en een activiteitenkalender ontwikkeld op www.onzekaaien.be om alle inwoners en geïnteresseerden van de juiste informatie te voorzien.

Op zondag 10 juli 2011 werd 'de zomer aan de kaaien' plechtig ingezet. Het Kaaiengedicht, dat vanaf die dag de waterkeringsmuur siert, werd officieel ingehuldigd in aanwezigheid van een honderdtal Antwerpenaars die hun inspirerende woorden over de Kaaien eerder al aan stadsdichter Peter Holvoet-Hanssen bezorgden. Meer dan 500 Antwerpenaren spraken hun liefde uit voor de Schelde en haar kaaien. Met de aangereikte woorden componeerde de stadsdichter een woordenstroom van 't Stad. Op de vooravond van een nieuwe toekomst voor de Scheldekaaien werd dit kaaiengedicht 'Welkom pierewaaiers' op de waterkeringsmuur geschilderd. Dit 3,2 lange lint van beton draagt van de Rijnkaai tot de Ledeganckkaai 6 300 tekens van liefde voor de kaaien. Een filmpje over het Kaaiengedicht vindt u [hier](#).

PARTICIPATIEMOMENT DROOGDOKKENEILAND

In het kader van de heraanleg van de Scheldekaaien werd in januari 2010 de studieopdracht voor het ontwerp en de uitvoering van het Droogdokkenpark in de Open Oproep van de Vlaams Bouwmeester gepubliceerd. Via deze procedure werd de opdracht aan een ontwerpteam toegekend.

Eind mei 2011 werd de studieopdracht aan één van de ontwerpteams toegewezen. Op basis van hun voorstel vond op 4 september 2011 een participatiemoment plaats. Er wordt gekozen voor hetzelfde format als tijdens de participatiemomenten Sint-Andries en Zuid. Uitnodigingen worden gestuurd naar deelnemers van 'De kaaien op tafel' en ook via de stadskrant en een [infobord](#) worden bewoners uitgenodigd. Wel is het duidelijk dat nieuwkomers instappen in een bestaand proces en dat basispremissen van het Masterplan niet meer in vraag kunnen worden gesteld.

Een honderdtal betrokken Antwerpenaars namen deel. Na een wandeling in het projectgebied, lichtte Kurt Van Belle van het ontwerp bureau Van Belle & Medina, het schetsontwerp toe in de Hogere Zeevaartschool. Het schetsontwerp voor Droogdokkeneiland van het ontwerpteam Van Belle & Medina (België) en Vogt (Zwitserland) vindt u [hier](#). De presentatie die op 4 september 2011 werd gegeven, kan u [hier](#) downloaden. Nadien konden de deelnemers in kleine groepjes meepraten over de heraanleg van Droogdokken. Een verslag van het participatiemoment op 4 september vindt u [hier](#). Een vijftal sfeerbeelden vindt u [hier](#).